

BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ 2018

**IMPLIKACE PRO OBRANNOU POLITIKU A
OZBROJENÉ SÍLY ČR**

RICHARD STOJAR A KOL.

Brno 2018

AUTORSKÝ KOLEKTIV

Mgr. Richard Stojar, Ph.D.

PhDr. Libor Frank, Ph.D.

Ing. Josef Procházka, Ph.D.

Ing. Antonín Novotný, Ph.D.

Mgr. et Mgr. Jakub Fučík, Ph.D.

Mgr. Lukáš Dyčka, Ph.D.

Ing. Fabian Baxa

Tato odborná studie je dílčím výsledkem projektu *STRATAL - Strategické alternativy*, řešeného na Univerzitě obrany.

Studie „*Bezpečnostní prostředí 2018: Implikace pro obrannou politiku a ozbrojené síly ČR*“ prošla interním recenzním řízením ediční komise CBVSS. Recenzi v rámci externího recenzního řízení vypracoval Ing. František Mičánek, (brig. gen. v.z.).

Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií (CBVSS)

CBVSS je součástí Univerzity obrany a je dle zákona č. 111/1998 Sb., § 22 odst. 1, písm. c), vymezeno jako jiné pracoviště pro vzdělávání a tvůrčí činnost. Jeho posláním je zejména:

- Vědeckovýzkumná činnost v oblastech bezpečnostních studií, strategického leadershipu, vojenského umění, strategického řízení a obranného plánování, která je uskutečňována pro potřeby strategické úrovně rozhodování, řízení obrany státu a výstavby ozbrojených sil ČR.
- Příprava vojenských a civilních odborníků resortu ministerstva obrany a ozbrojených sil v odborných a karierových kurzech (KGŠ, KVD).
- Expertní, publikační a popularizační činnost (mj. garantuje vydávání časopisů *Vojenské rozhledy* a *Obrana a strategie*).

ISBN 978-80-7582-053-2

Úvod

Cílem analytické studie je zhodnocení vývoje bezpečnostního prostředí České republiky. Ambicí *Centra bezpečnostních a vojenskostrategických studií* Univerzity obrany (CBVSS) je poskytnout alternativní pohled do diskuze o důsledcích bezpečnostního vývoje pro formulování a realizaci účinné obranné politiky České republiky. Studie vychází primárně z materiálů zpracovaných CBVSS a z analytických materiálů vyhotovených v zemích sdílejících stejné či obdobné bezpečnostní prostředí a bezpečnostní zájmy. Studie předkládá výsledky komparativní analýzy dostupných otevřených zdrojů a obsahuje hodnocení zvolených státních a nadnárodních aktérů. Verifikace výstupů byla provedena v rámci expertních jednání za účasti příslušníků MO ČR, AČR a představitelů bezpečnostní komunity.

Bezpečnostní prostředí je pro potřeby této studie chápáno jako vnější prostor realizace českých národních (bezpečnostních) zájmů. V geografickém vyjádření se jedná zejména o oblast kontinentální Evropy, Blízkého východu a severní Afriky. Vzhledem ke geopolitickému postavení České republiky a její úzké integraci do evropské bezpečnostní architektury (především je součástí NATO a Evropské unie), je v textu pozornost věnována rovněž širším souvislostem a vybraným aktuálním trendům globálního bezpečnostního vývoje.

CHARAKTER BEZPEČNOSTNÍHO PROSTŘEDÍ

V posledních několika letech dochází po relativně dlouhém období stability k dynamickým proměnám bezpečnostního prostředí. Trendy ovlivňující podobu mezinárodních vztahů jsou dnes více rizikové a komplikované, než tomu bylo v uplynulých dvou dekadách. Bezpečnostní prostředí je v globalizovaném světě komplexnější a zahrnuje celou řadu dimenzí, které ještě před několika lety nemusely být brány v potaz a ze kterých se generuje zvyšující se nestabilita a nejistota.

Narůstá rozsah, různorodost a provázanost hrozeb. Jejich vývoj je obtížně předvídatelný.¹ Za těchto podmínek je náročné jednoznačně definovat protivníka či zřetelnou hranici válečné agrese a vyhodnotit na tomto základě potřebné reakce zahrnující použití vojenské síly a stanovení parametrů jejího rozvoje.

Česká republika, jako členský stát EU a NATO, není konfrontována s vojenskými hrozbami či výzvami bezprostředně na svém teritoriu nebo svých hranicích, ale sdílí bezpečnostní prostředí s partnerskými či spojeneckými státy na periferii uvedených mezinárodních organizací. Reálné nebo potenciální hrozby vycházející z nestabilního prostředí této periferie se České republiky dotýkají s větší či menší intenzitou. Nicméně Česká republika se na řešení krizových situací a eliminaci hrozeb spolupodílí či bude i v budoucnu vojensky participovat především v rámci spravedlivého sdílení břemene kolektivní obrany.

¹ FRANK, Libor. Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a jejich důsledky pro ozbrojené síly. In: *Defence & Strategy conference 2015*. Brno: Univerzita obrany 2015, s. 35-43.

GLOBALNÍ BEZPEČNOSTNÍ AKTÉŘI - KONFRONTACE STATU QUO

V globálním bezpečnostním prostředí dochází k negativnímu vývoji, jaký představuje demografické, ekonomické i politicko-mocenské oslabování významu států euroatlantického okruhu. Situace je dána vzestupem regionálních mocností ležících mimo evropský kontinent či Severní Ameriku (skupina BRIC) a vytváří předpoklady pro vyzývatele stávajícího globálního mocenského rozložení sil a možnost uplatňování zesíleného vlivu na úkor euroatlantického okruhu, což zprostředkovaně zasáhne i ČR.

Pokračuje eroze systému mezinárodních vztahů založená na superioritě Organizace spojených národů. Role OSN je stále více marginalizována aktivitami některých aktérů i nekonzistentním postojem globálních mocností. Otázkou zůstává relevance současného složení Rady bezpečnosti ve vztahu kvýše uvedenému vzestupu neevropských mocností a tím i legitimita jejich rozhodnutí do budoucna. V minulých dekádách došlo k realizaci vojenských operací postrádajících jednoznačný mandát OSN, které rozdělávaly i spojence uvnitř Severoatlantické aliance, podobně došlo i ke sporné a nekonsensuální legitimizaci některých jednostranných kroků.

Ruská federace mj. reagovala na tuto erozi poválečného uspořádání a oslabující roli OSN ve svých kontroverzních aktivitách v Gruzii a na Ukrajině, které byly motivovány či ospravedlňovány obdobným postupem Západu v nedávné minulosti (např. vojenským zásahem Aliance do kosovské krize a uznáním jednostranného vyhlášení suverenity kosovské entity, které nerespektovalo ruské stanovisko a platné rezoluce RB OSN). Anexe Krymu znamenající porušení základních principů Závěrečného aktu z Helsinek 1975 a Budapešťského memoranda 1994 byla z ruské perspektivy postupem legitimizovaným kosovským precedencem, podobně jako uznání suverenity Abcházie a Jižní Osetie v roce 2008.

Problematická je i relevance OSN v blízkovýchodním regionu, kde je paralyzována rozdílnými postoji stálých členů RB. OSN není schopna zaujmout zásadní stanovisko ke konfliktu v Sýrii, ani k izraelsko-palestinskému konfliktu či izraelským aktivitám na Golanských výšinách. Sporná otázka Východního Jeruzaléma a statutu Jeruzaléma jako hlavního města státu Izrael navíc ilustruje značně rozdílné postoje USA a většiny států EU, tedy nejbližších partnerů, jejichž bezpečnostní zájmy jsou propojeny prostřednictvím téměř identické členské základny NATO.

Tento přístup narušuje kohezi mezi transatlantickými partnery, mezi starou a novou Evropou nebo mezi skupinami států uvnitř EU a NATO. Zároveň ovšem i oslabuje validitu jejich společného postoje v případech, kdy je obhajována nutností dodržovat základní principy mezinárodního práva a Charty OSN. Akceptace anexe či separace části státního teritoria jiného aktéra vždy přispívá k erozi stabilního mezinárodního řádu a vytváří potenciálně nežádoucí precedenty do budoucna.

OSN jako universální nástroj globální bezpečnosti neplní svoji funkci. Na scéně posilují aktéři s ambicí změnit globální rozložení sil ve svůj prospěch. Z globálního hlediska dochází v současnosti k přelomu, který se odrazí i na redefinici bezpečnostní a obranné politiky evropských států, ať již na alianční, unijní či národní úrovni. Transatlantický partner Evropy, Spojené státy, doposud hlavní garant bezpečnosti evropského pilíře NATO, se nyní daleko intenzivněji zabývá obhajobou svých zájmů směrem na západ přes Tichý oceán do pacifického a asijského prostoru než směrem

na východ přes Atlantický oceán. Úměrně tomu se dnes snižuje ochota Spojených států nést náklady na zajišťování bezpečnosti a obrany svých evropských partnerů. Posílení obav z novodobého amerického izolacionismu či zásadní změny geopolitických preferencí USA se stávají impulsem pro realizaci věrohodné bezpečnostní politiky jak na úrovni EU či evropského piliře NATO, tak na úrovni evropských národních států.

ČLENSTVÍ V NATO BUDE VYŽADOVAT FAIR PLAY PŘI SDÍLENÍ NÁKLADŮ

Severoatlantická aliance, dosavadní garant bezpečnosti evropského kontinentu, resp. jeho západní části, není ušetřena určité krize identity. Aliance reaguje na interní i externí podněty, se kterými se ještě nedávno příliš nepočítalo. Pro oba poslední summity aliance se hlavním tématem stal konfliktní vztah k východnímu sousedu NATO. Ruská výzva přináší po dekádách relativní bezstarostnosti, charakteristické přehlížením méně pravděpodobných vojenských výzev, impuls, který obrací pozornost řady členských států k otázkám věrohodného zajišťování vlastní obrany - roste význam článku 3 Washingtonské smlouvy.

Od krizového roku 2014 se regionální nestabilita v postsovětském prostoru nevyhrotila, konflikt na východě Ukrajiny tzv. zamrzl a ruská asertivita či hrozba byla, z pohledu řady členských států, zastíněna jinými bezpečnostními hrozbami (migrace, terorismus). Pro východoevropské státy zůstává věrohodnost kolektivní obrany a odstrašujícího potenciálu prioritou. NATO hledá vyváženou cestu mezi posilováním vojenských schopností ve východní Evropě v takové míře, která by zastavila potenciální revisionistické ruské ambice. Nástrojem je věrohodné odstrašení a připravenost Aliance zasáhnout ve prospěch svých východních spojenců. NATO v této souvislosti řeší dilema dané rozporem mezi přetrvávající dlouhodobou exteritoriální angažovaností mimo své geografické vymezení s asymetrickým protivníkem (CRO) a rozvojem věrohodných schopností pro vedení konfliktu vysoké intenzity se státním aktérem s obdobným vojenským potenciálem (čl. 5 WS).

Vztah NATO k Ruské federaci a dalším bezpečnostním problémům je závislý na soudržnosti. Objevují se odlišné postoje a stanoviska a je otázkou, do jaké míry bude možné nalézat žádoucí konsensus a vůli postupovat jednotně. Velkým otazníkem je vystupování Turecka. Jeho politika nemusí odpovídat zájmům zbytku Aliance, ani být v souladu se sdílenými hodnotami. Turecko se hodnotově rozchází s EU, NATO, USA a jeho postoje i reálná politika jsou spíše v souladu s politikou RF, ČLR či Íránu, tj. reálných oponentů či potenciálních vyzyvatelů států euroatlantického okruhu. Pokus o armádní převrat silně vyhrotil vztahy s některými aliančními partnery, kteří poskytli politický azyl příslušníkům tureckých ozbrojených sil. Je možné, že se turecký vnitropolitický vývoj odrazí na oslabování aliančních vazeb.

V praxi dochází k této erozi již dnes: turecká pozice vůči Ruské federaci nerespektuje alianční postoj a akvizice ruského raketového systému S-400, který není kompatibilní se západní výzbrojí, je, v éře zmrazené kooperace NATO-Rusko a uvalených sankcí, patrně i demonstrací autonomní politiky vůči západním partnerům. Dřívější záměr na pořízení obdobného systému z ČLR, který nebyl vzhledem k okolnostem natolik kontroverzní, byl přitom pod tlakem NATO v minulosti opuštěn.

Soudržnost a akceschopnost NATO by patrně v případě společného prosazování zájmů v blízkovýchodním či kavkazském regionu byla dnes tureckými postoji paralyzována. Kvantitativně významné personální změny uvnitř tureckých ozbrojených sil také narušily velké množství osobních vazeb s aliančními kolegy, a to včetně příslušníků AČR, což může vést k jisté nedůvěře k nově delegovaným tureckým partnerům uvnitř aliančních struktur a misí a dále negativně poznamenat vzájemnou kooperaci.

Existuje odlišné vnímání Ruska jako bezpečnostní hrozby. Krize a konflikt na Ukrajině po třech letech svého trvání postupně ztrácí onen mobilizační potenciál, který měl v době svého vzniku a je otázkou, zda současný jednotný postoj Západu vůči Rusku bude dlouhodobě pokračovat. O tom, že vztahy členského státu NATO a Ruské federace na bilaterální úrovni mohou v relativně velmi krátké době projít dynamickou proměnou, vypovídá opět příklad Turecka, které během necelých dvou let přešlo od nadstandardního partnerství k silně konfrontačnímu postoji, který je v současnosti vystřídán opětovnou normalizací vzájemných vztahů a intenzivní kooperací v řadě oblastí. Ačkoliv je turecká pozice velmi specifická, nelze zcela jednoznačně vyloučit možnost, že interní problémy států geograficky vzdálených od latentně konfliktní linie mezi NATO a Ruskem, nepovedou časem k erozi společného postoje aliance.

Na summitu NATO ve Varšavě rezonovala slova o bezprecedentních výzvách, kterým v současné době aliance čelí, od globálního terorismu přes ruskou agresi na Ukrajině po imigrační krizi. Na způsobu reakce či řešení těchto definovaných výzev existují nadále rozdílné pohledy spojenců. Jednoznačně byla potvrzena potřeba účinného deterentu a nezbytnost jeho promítnutí do výstavby schopností.²

Ruský faktor pro NATO zvýraznil dlouhodobě opomíjenou potřebu schopností ozbrojených sil čelit konfrontaci s vyspělým konvenčním protivníkem. Vztahy s Ruskem nebudou normalizovány, pokračovat bude snaha Ruska o rozložení Aliance. Po téměř dvou dekádách preference výstavby expedičních schopností a vysoké mobility v konfliktech s asymetrickým protivníkem se pozornost zaměřuje na teritoriální obranu, neboť zde nelze automaticky předpokládat dosavadní naprostou superioritu v oblastech jako je elektronický boj, vzdušná nadvláda apod. Rozhodně nelze spoléhat na dlouhou reakční dobu, která by dovolila reagovat na zhoršující se situaci a umožnila nárůst vojenského potenciálu. Zásadní jsou a budou reálně existující a aktuálně dostupné schopnosti ozbrojených sil včetně existence adekvátních vojenských záloh a zásob. Financování obrany bude kritickým parametrem hodnocení celkového přínosu jednotlivých členů.

² GLOBSEC NATO Adaptation Initiative. *One Alliance. The Future Tasks of the Adapted Alliance*. Bratislava 2017.

EVROPSKÁ INTEGRACE 2.0

Bezpečnostní prostředí evropského kontinentu a geograficky blízkého okolí bylo vystaveno změnám, které lze spojit s událostmi tzv. Arabského jara. Tento proces vyústil v poměrně vážnou destabilizaci severoafrického a blízkovýchodního regionu, jejíž důsledky přetrvávají do současnosti. Ukázalo se, že ani vojenské zásahy Západu nemusí přinášet pozitivní změnu či dlouhodobou stabilizaci krizových regionů. Naopak, v některých případech vedly vojenské intervence k zhoršení bezpečnostní situace, event. vytvořily podmínky pro fragmentaci doposud funkčních státních jednotek a řadu dlouhodobých a obtížně řešitelných konfliktů (Irák, Libye). Pomyslný zlom v dosavadním vývoji pak může představovat rok 2014, kdy se na území Iráku neočekávaně efektivně etabloval tzv. Islámský stát a kdy vnitropolitická krize na Ukrajině vedla k ruskému vojenskému zásahu na ukrajinském teritoriu a následnému citelnému zhoršení vztahů mezi Západem a Ruskou federací.

V obdobné situaci jako NATO se z hlediska realizace věrohodné bezpečnostní a obranné politiky nachází i Evropská unie. Hlavní bezpečnostní téma uplynulých dvou let, které mělo na členské státy větší reálný dopad než ruská anexe Krymu, tj. migrační krize, odhalila celou řadu slabin v dosavadním fungování evropských struktur a výrazně přispěla k polarizaci názorů jak v rámci EU, tak i ve společnostech jednotlivých národních států. I zde se objevují hlasy volající po zásadní redefinici stávajícího pojetí evropské obranné politiky a jejích nástrojů.³ Je např. otázka, zda je stále perspektivní koncept *EU Battlegroup*, do jaké míry se jedná jen o plýtvání energií a zdroji, když možnosti jeho flexibilního použití, např. při ochraně vnějších hranic EU, jsou velmi omezené.

Regionální konflikty probíhající po tzv. Arabském jaru v sousedství EU poukazují na omezený přínos evropské tzv. *soft power*, která byla ještě před pár lety pokládána za výraznou schopnost, která umožní efektivní působení EU v krizových regionech. V souvislosti s migrační krizí bylo možné naopak sledovat dysfunkci společné evropské bezpečnostní politiky a návrat k autonomnímu, často nekoordinovanému a z vnějšku kritizovanému přístupu jednotlivých národních států. Tento vývoj se stává určitým impulsem pro větší aktivitu EU v oblasti bezpečnosti a obrany a dle nových iniciativ unijní diplomacie se při ochraně svých členských států před vnějšími hrozbami už EU nemůže spoléhat pouze na NATO. Dle bezpečnostní strategie bude EU vyvíjet politiku kolektivní obrany, která umožní jednat autonomně, pokud to bude třeba.

Strategie EU požaduje důvěryhodnou evropskou obranu, která bude zásadní kvůli rovnému transatlantickému partnerství s USA. Evropané dle ní musí převzít větší odpovědnost za svou bezpečnost, což je sice plně v souladu s požadavky, které dlouhodobě zaznívají od USA i v rámci NATO, na druhé straně zde však bude trvale přítomna pochybnost o možném nežádoucím dublování role Aliance.

Rovněž summit NATO ve Varšavě zdůraznil potřebu užší spolupráce EU a NATO. Ani skutečnost, že evropská alianční a unijní základna je téměř identická, nevedla k potřebné flexibilitě, což se projevuje např. i složitým procesem schvalování přesunů

³ *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for European Union's Foreign and Security Policy.*

spojeneckých jednotek přes území národních členských států a objevují se například volání po pomyslně schengenské zóně pro síly NATO.

Na unijní úrovni se odráží i politika současné americké administrativy, která v řadě otázek zaujímá velmi odlišnou pozici a sleduje zcela odlišné priority v oblastech, jako jsou globální klimatické změny, revize jaderné dohody s Íránem, izraelsko-palestinský konflikt, americká daňová reforma apod. Tento vývoj naznačující rostoucí nesoulad v praktické politice i deklarovaných zájmech se stává podnětem pro diskuzi o budoucnosti transatlantického politického i vojenského partnerství a znovu podnítil myšlenku užší evropské kooperace v obranné politice, včetně konceptu společných evropských vojenských sil. Podobných vizí a projektů konkrétních nástrojů společné evropské obrany zde sice již byla v uplynulých dvou dekadách celá řada, oproti minulosti je zde mimo změn v americké politice i další velmi výrazný faktor: *Brexit*.

Ukončení členství Spojeného království se sice EU v řadě oblastí nijak výrazněji nedotkne, neboť zde byla kontinuálně uplatňována celá řada výjimek, britským odchodem však zmizí dosavadní výrazný oponent větší integrace EU v oblasti obrany. *Brexit* může poskytnout impuls pro posílení vojenské kooperace v rámci EU. Realizace *Brexitu* nicméně výrazným způsobem oslabuje stávající vojenský potenciál EU.

Obranné výdaje Spojeného království představovaly cca 15 % veškerých výdajů celé EU a Británie vzhledem ke svým významným námořním silám představovala promotora společných unijních námořních operací v Mediteránu i dalších oblastech světa. Lze předpokládat utlumení aktivit EU v tomto ohledu. Zanedbatelná pro EU není ani ztráta britského jaderného deterentu a ztráta druhé pozice stálého člena RB OSN, kterým mohla alespoň pomyslně disponovat.

Jedním z důsledků *Brexitu* bude i částečné oslabení pozice USA vůči EU, neboť odchodem anglosaského partnera se silnou orientací na transatlantickou vazbu zde ztratí dosavadního dominantního spojence uvnitř této evropské instituce. Doposud nerealizovaný *Brexit* umožnil zahájit stálou strukturovanou spolupráci, ke které se přihlásila naprostá většina členské základny EU, tj. PESCO. Tato platforma má potenciál dosáhnout v budoucnu evropské strategické autonomie, která by znamenala řízení krizových operací, vysílání stabilizačních misí nebo výcvik jednotek bez zapojení USA, společný rozvoj schopností a naplnění evropské ambice v oblasti společné obranné politiky.

Rostoucí emancipace EU může přispívat k narušení koheze transatlantické vazby a asymetrického vztahu mezi USA a evropskými spojenci. Na straně druhé je však současné americké pojetí transatlantického spojení podmíněné přístupem *America first* ve větší míře než tomu bylo v minulosti a Evropa je vnímána i jako soupeř a ekonomický protivník. Jak naznačuje i nová Národní bezpečnostní strategie Spojených států, tyto nyní upřednostňují důraz na jiné aspekty zahraniční politiky a Evropa přestává být prioritou.

Jeden pro druhého ale stále zůstává nejdůležitějším partnerem. Nelze podceňovat oboustrannou závislost při obhajobě vlastních zájmů. Aktuální vývoj by neměl být opomíjen a reflektovat by ho měla politika evropských států jak na národní, tak na unijní úrovni, neboť kvalitativní proměna dosavadního asymetrického vztahu bude mít logicky za následek silící tlak na potřebu vytvářet absentující evropské schopnosti.

Je otevřenou otázkou, zda bude mít *Brexit* nějaké významné dopady na integritu EU, zda se může stát stimulem pro další rozvolňování stávajícího svazku, event. vést k dalším exitům, nebo naopak vést k dalšímu prohlubování politické integrace. Patrně jedním z důsledků bude realita tzv. vícerychlostní Evropy a posílení vlivu franko-německého jádra usilujícího o autonomní prosazování evropských zájmů a vytváření nástrojů k tomu určených. Nedávný úspěch proevropských sil ve volbách ve Francii a v Německu naznačuje pokračující trend evropské integrace.

Státy srovnatelné s ČR budou mít možnost připojit se k jádru nebo být vytěsněny na okraj evropské integrace a stát se její pomyslnou či reálnou periferií. ČR v minulosti příliš neakcentovala stanoviska německé či francouzské politiky v bezpečnostních tématech (Irák, Blízký východ, Kavkaz). Nyní bude v rámci evropské debaty konfrontována s jejich zesílenou pozicí. Pro zajištění bezpečnosti ČR je důležité posilovat ambicióznější projekt evropské integrace v oblasti obrany při udržování slábnoucí transatlantické vazby.

RUSKÁ FEDERACE: RESET NEBO KONFRONTACE?

Ruská federace je revizionistická mocnost usilující o obnovení sféry vlivu v některých státech ležících v jejím sousedství a obnovení mocenského potenciálu umožňujícího prosazování a obhajobu ruských národních zájmů, a to včetně možné projekce síly mimo své vlastní teritorium. Ruské ambice činí z této země potenciálního protivníka EU a NATO i některých států, které nejsou členy těchto dvou organizací. V těchto státech je Ruská federace pokládána za aktéra představujícího přímé ohrožení a vojenskou hrozbu. Obdobně pak Ruská federace vnímá NATO u svých hranic jako nejvýznamnější bezpečnostní hrozbu současnosti a Severoatlantická aliance je vyhodnocena jako protivník i v aktuálních strategických dokumentech.⁴

Revitalizace ruského mocenského potenciálu byla velmi úspěšná zejména v první dekádě 21. století, finanční krize a propad cen exportovaných surovin, které tvoří páteř ruské ekonomiky, však tento trend výrazně oslabil, k čemuž přispěly i ekonomické sankce EU a USA uvalené na Ruskou federaci po jejím zásahu do ukrajinské krize v roce 2014.

Ruský vojenský potenciál byl demonstrován v rusko-gruzínském konfliktu v roce 2008, nicméně navzdory úspěšné kampani a dosažení stanovených cílů se projevila i přetrvávající zastaralost a nízká efektivnost ruských ozbrojených sil. Ruská strana na projevené nedostatky reagovala rozsáhlou a nákladnou modernizací ozbrojených sil. V ukrajinském konfliktu a při anexi Krymu pak byly demonstrovány nové schopnosti ruských sil, včetně nového pojetí nekonvenčního hybridního působení.

Destabilizace ukrajinského státu bezprostředně sousedícího s EU i NATO demonstrovala možná rizika pro státy ležící v ruské zájmové oblasti a upozornila na fenomén informačních operací. Efektivní ovlivňování velkých skupin společnosti prostřednictvím nástrojů hybridního působení může být rizikové zejména u pobaltských států s výraznou ruskojazyčnou menšinou. Informační operace, jako nástroje dosažení strategických cílů státu bez přímého použití ozbrojených sil, jsou zakomponovány v aktuální ruské vojenské doktríně.

Až překvapivě úspěšné bylo ruské zapojení do syrského konfliktu, kde nasazení leteckého kontingentu, speciálních sil a přesně naváděných balistických raket pomohlo zvrátit nepříznivou situaci na bojišti ve prospěch syrských vládních jednotek. Demonstrovala se zde schopnost dlouhodobé projekce vojenské síly ve vzdáleném externím působení i za velmi omezených možností přepravy a logistiky, které představují limit soudobých ruských schopností.

Uvedené silové zásahy Ruské federace ovšem nepřinesly nijak významné posílení ruské geopolitické či geostrategické pozice, ale v zásadě jen obhájení statu quo, a to za cenu výrazného zhoršení vztahů s regionálními i západními aktéry. Abcházie a Jižní Osetie byly pevně ukotveny v ruské sféře vlivu již od rozpadu Sovětského svazu i sovětské Gruzie, a to i během všestranného úpadku ruského mocenského potenciálu a vlivu v jelcinovské éře.

⁴ Military Doctrine of the Russian Federation. Moscow, 2014 [cit. 2018-01-07]. Dostupné z: <https://goo.gl/Lzhunc>

Eliminace gruzínské snahy o reintegraci těchto entit, uznání jejich suverenity a uzavření spojeneckých smluv po roce 2008 tak neznamenalo žádný kvalitativní posun či posílení ruské pozice v regionu a nijak neovlivnilo zahraničně-politickou orientaci Gruzie na euroatlantický okruh. Anexe Krymu sice vyřešila otázku nejistého pronájmu zdejších základů po roce 2042, ovšem za cenu silové konfrontace s Ukrajinou, kterou se Ruská federace snažila dlouhodobě dostat do svého politického i ekonomického orbitu.

Zásah v Sýrii sice přinesl zvýšení prestiže Ruské federace, z praktického hlediska však po stažení ruského kontingentu nedojde k posílení ruských pozic v regionu a z udržení syrské vlády bude mocensky profitovat spíše Írán. Úvahy o syrském angažmá jako předpokladu trvalé přítomnosti ruských sil měnících vojensko-strategickou situaci NATO-Rusko na jižním křídle aliance s cílem oslabit východní alianční křídlo nejsou zcela opodstatněné.

V přístupu států NATO a EU k Ruské federaci lze vidět jistou rozpolcenost, danou jak odlišnou historickou zkušeností, tak geografickou blízkostí či vzdáleností a dalšími např. ekonomickými faktory. Konfliktní potenciál se nachází logicky především v prostoru dotyku teritoria členských států uvedených organizací s Ruskou federací.

Strategickou výzvu tak představuje zejména oblast pobaltských států, potažmo východního Baltu. V tomto prostoru dochází k demonstraci silového potenciálu ruské strany vůči členským státům NATO i incidentům ověřujícím obranné kapacity států EU (Finsko, Švédsko). V oblasti Kaliningradu Rusko rozmístilo významné kapacity *Anti-Access/Area Denial* (A2/AD), které by eventuálně mohly limitovat schopnost rychlé alianční podpory pobaltským státům, popřípadě i přispět za aktivní součinnosti s Běloruskem k narušení pozemního spojení přes polsko-litevskou hranici, tzv. Suwalki koridor.

I zde došlo k posílení ruského jaderného deterentu, a to zejména díky rozmístění mobilních balistických raket Iskander, což je vzhledem ke specifické geografické poloze Kaliningradské oblasti velmi senzitivní především pro nejbližší členské státy NATO. Jinou konfliktní oblastí je Černé moře, byť zde posilování schopností A2/AD i dalších vojenských kapacit na anektovaném Krymu nepředstavuje pro NATO strategickou hrozbu bezprostředně u svého teritoria.

Ruským strategickým cílem je vytvoření nárazníkové zóny na jihu a západě a získání kontroly nad severní polární oblastí, včetně Arktické oblasti i udržení stávající politické a vojenské dominance v oblasti postsovětské střední Asie. ⁵Dlouhodobým strategickým zájmem je oslabování transatlantického, resp. anglosaského vlivu (USA, Kanada, Spojené království) v Evropě spojené se vznikem k Rusku příznivé nové evropské bezpečnostní architektury.

⁵ Strategic Foresight Analysis: 2017 Report. NATO HQ SACT Strategic Plans and Policy.

MENA: PROSTOR TRVALÉ NESTABILITY

Bezpečnostní prostředí států EU (a vzhledem k téměř identické základně i evropského pilíře NATO) bude nepochybně do budoucna konfrontováno s vývojem v geograficky blízkých regionech, kde můžeme v uplynulých dvou dekádách sledovat nárůst nestability, a oproti evropskému vývoji lze mluvit o éře dezintegrace.

V oblasti MENA,⁶ zejm. na Blízkém východě, v severní, ale také ve střední Africe (na rozsáhlém území sahajícím od Pákistánu až po Nigérii) probíhá v současnosti nejméně sedm intenzivních válečných konfliktů, a to v Afghánistánu, Iráku, Sýrii, Jemenu, Libyi, Somálsku a v Jižním Súdánu. Všechny konflikty jsou mimořádně destruktivní, mají dlouhodobý charakter, nevychází z nich jasný vítěz ani poražený. Dochází k destrukci a rozpadu dříve jednotných národních států a k jejich *de facto* rozparcelování mezi různé frakce, což s sebou nese riziko nekonečného cyklu nerozhodnutých válek a éru trvalé nestability.

Tento proces sice nevytváří aktéra, který by představoval pro státy EU či NATO přímou vojenskou hrozbu, následky těchto konfliktů, a to především masová migrace, však již dnes bezprostředně zasahují evropský kontinent. Predikce dalšího vývoje očekávají nárůst migrace v příštích dekádách, a to ne pouze z důvodů zhoršené bezpečnostní situace. Nelze rovněž předpokládat návrat významnějšího počtu současných uprchlíků do svých původních domovů.⁷

Důsledky současných konfliktů, i kdyby tyto byly nyní zcela utlumeny, budou v zasažených regionech doznívat ještě po dobu cca 25 let.⁸ Projevuje se zde silně i provázanost hrozeb. Nedávné či stále probíhající konflikty jsou jak jejich příčinou, tak i důsledkem jiných faktorů, jako jsou klimatické změny, demografický růst, extrémní sociální nerovnost a nerovnoměrný ekonomický vývoj v regionu.

Region nepředstavuje pro ČR oblast geografických priorit, je ale součástí sdíleného bezpečnostního prostředí s mediteránními státy EU a NATO. Vývoj v této oblasti významně ovlivňuje společnou politiku EU, politiku na národních úrovních i vnitřní vývoj řady partnerských států mimo mediteránní prostor. Polarizuje rovněž vztahy mezi spojenci s potenciálem narušování vnitřní koheze.

Pro sousedící státy představuje region jednoznačnou prioritu a zastiňuje jiné geografické vektory, včetně východního. Je srovnatelná s významem ruského sousedství pro pobaltské státy, a přestože neobsahuje prvek přímé vojenské hrozby, zasahuje daleko výrazněji jiné sektory bezpečnosti. Na území severní Afriky se nachází významné zásoby ropy a zemního plynu a severoafrické státy představují významného energetického dodavatele do některých členských zemí EU.

Uvedené regiony zasažené řadou revolt a nepokojů tzv. arabského jara prochází společensko-politickými změnami bez perspektivy normalizace poměrů. Zhroucení Libye, občanská válka v Sýrii, opětovná eskalace konfliktu v Iráku, kurdská otázka a možná dezintegrace syrského a iráckého státu, vzestup i pád tzv. Islámského státu a s ním spojený přesun džihádistů do jiných konfliktních regionů, dva mocenské

⁶ MENA - Middle East And North Africa - Blízký východ a severní Afrika

⁷ Výroční zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2016. (2017), MO ČR. Vojenské zpravodajství, s. 6.

⁸ SIPRI Yearbook 2017, s. 9.

převraty v Egyptě, konflikt v Jemenu, mocenské soupeření Íránu a Saudské Arábie spojené s intenzivním zbrojením v oblasti Perského zálivu předesílají, že hrozba dalších regionálních konfliktů s širšími dopady v mnoha oblastech na své bezprostřední okolí i evropský kontinent je aktuální. Lze předpokládat participaci ČR na řešení krizových operací různého typu a intenzity, ať již pod vedením EU, OSN či NATO.

IMPLIKACE PRO ČESKOU REPUBLIKU

Zhoršující se bezpečnostní situace ve světě je senzitivně vnímána veřejností i politickými elitami. V kontextu České republiky vede k doposud bezprecedentní podpoře ozbrojených sil i zvýšené politické ochotě k výdajům na obranu.

Z hlediska formulování obranné politiky a jejích priorit tak dnes lze mluvit o nejpříznivější situaci od vzniku samostatného státu. Různorodost dnešních hrozeb (islamistický radikalismus, rozsáhlá migrace způsobená regionálními konflikty, ruská asertivita apod.) zaručuje spolehlivou a širokou společenskou podporu při posilování obranyschopnosti státu, a to i navzdory polarizaci společnosti v jiných tématech.

Redefinice politického zadání reagující na změny v bezpečnostním prostředí má výrazné implikace pro ozbrojené síly. Lze mluvit o postintervenční éře, neboť se opouští prioritá kladená na expediční síly operující za specifických podmínek ve vzdálených regionech. Důraz je kladen na rozvoj schopností určených k obraně teritoria ČR a jeho spojenců. Důležité je zajistit efektivní interoperabilní působení se spojenci v celém spektru operací včetně konfliktů vysoké intenzity.⁹

Větší pozornost než doposud je nutné věnovat schopnostem *Host Nation Support*, které umožní podporu spojeneckých jednotek na teritoriu ČR, ať již při jejich přesunu, výcviku či operačním nasazení.

Současný trend nadnárodní kooperace je zřetelný jak v případě NATO, tak zejména EU. Zde se sice objevuje několik variant možné spolupráce, skutečně přínosná je však patrně pouze jedna z nich. V minulosti často akcentovaná Visegrádská čtyřka není zcela vhodná platforma pro regionální kooperaci ve vojenské oblasti, neboť představuje poměrně nesourodou skupinu států s výrazně odlišným potenciálem, prioritami zahraniční a obranné politiky a národními zájmy.

V průběhu uplynulých dvou dekad se navzdory proklamacím a plánům na vzájemnou kooperaci uskupení V4 ve vojenské oblasti nijak výrazněji neprofilovalo a současný stav nedává perspektivu budoucí vojenské kooperace, až na časově omezené projekty typu společné EU BG, která asi byla možným maximem V4. Dočasná politická kooperace založená na společných stanoviscích států V4 během migrační krize nevytváří dostatečný základ do budoucna a rozdílné priority asi povedou k opětovné marginalizaci tohoto uskupení na formální záležitost. Mnohem efektivnější je posilování bilaterální spolupráce se sousedními zeměmi.

Vzájemná spolupráce České republiky a Slovenska je sice usnadněna řadou tradičních vazeb, vzhledem k omezeným možnostem obou států je však velmi limitována a neznamená pro ČR zásadní přínos. Kooperace s Maďarskem jak v politické, tak ve vojenské oblasti je ještě omezenější a není zde perspektiva takové kooperace, která by mohla být přínosem pro obě strany či V4 jako celek.

Stát s největším potenciálem i ambicemi ve vojenské oblasti, Polsko, je partnerem s ohledem na polarizovanou vnitropolitickou situaci poměrně labilním, rozvíjejícím i ne zcela reálné vize regionální kooperace typu *Intermaria*, v němž by polský stát hrál

⁹ DYČKA, Lukáš, PROCHÁZKA, Josef. *Reakce a adaptace české obranné politiky na aktuální vývoj bezpečnostního prostředí*. In: *Vybrané trendy vývoje bezpečnostního prostředí a možné implikace pro ozbrojené síly*. Brno: Univerzita obrany, 2017.

roli dominující regionální mocnosti. Celkový polský potenciál sice výrazně převyšuje ostatní členy V4, není však dostačující k tomu, aby Polsko dlouhodobě sehrávalo roli rámcového jádrového státu na úrovni srovnatelné s *Framework Nations Concept* (FNC).

Polsko může být pro ČR i další evropské státy vzorem v oblasti obranných výdajů či vztahu společnosti a armády, je však otázkou, zda se tato pozitiva adekvátně odráží i na reálných schopnostech polských ozbrojených sil. Kolizní směr polské zahraniční politiky vůči EU i hlavním mocnostem jako je SRN a Francie pak přispívá k oslabování dosavadních vazeb a destabilizaci evropského prostředí a nečiní i z tohoto pohledu z Polska pro stát s podobným potenciálem jako ČR vhodného partnera ať již v politické či vojenské oblasti.

Potenciálně nejvýznamnějším regionálním partnerem pro ČR tak zůstává SRN. Spolková republika je stát, který je zcela klíčovým partnerem pro českou ekonomiku, nicméně jeho význam pro možnou významnou kooperaci ve vojenské oblasti byl doposud poněkud přehlížen. V minulosti jistou roli mohly hrát politicky nepopulární historické reminiscence a snaha kooperovat se státy, jejichž ozbrojené síly měly expediční schopnosti, které SRN postrádala. V rámci postintervenční éry a důrazu na uchování nutných schopností teritoriální obrany je však SRN jak v rámci FNC, tak i mimo něj, patrně jediným relevantním partnerem pro Českou republiku.

Tuto skutečnost by obranná politika České republiky měla do budoucna více reflektovat a upřednostnit užší bilaterální spolupráci se SRN z důvodu perspektivnějšího a efektivnějšího přínosu pro obranu ČR i schopnosti jejich ozbrojených sil.

Projektované společné evropské obranné schopnosti a nástroje k jejich dosažení mohou mít na OS ČR pozitivní i negativní dopad v řadě oblastí. Pokud nedojde k nežádoucímu dublování již etablovaných struktur NATO, mohou autonomní evropské jednotky flexibilněji reagovat na bezprostřední hrozby v sousedních regionech a může dojít k zefektivnění příspěvků, které evropské státy včetně ČR alokují na svou obranu.

Může však dojít i k opačnému procesu, event. i oslabování obranyschopnosti jednotlivých národních států v případě zásadního přesunu těžiště obranného procesu na evropské struktury nebo absorpci kvalitních lidských zdrojů těmito strukturami vzhledem k omezenému rekručnímu potenciálu i předpokládanému lepšímu finančnímu zabezpečení evropského vojenského personálu.

Z aktuálního vývoje bezpečnostního prostředí vyplývá potřeba zvýšení schopnosti vedení konvenční války (doprovázená nezbytným navýšením zdrojů ekonomických, personálních, technologických), a to jak v důsledku opětovně rostoucího významu tohoto typu v soudobých konfliktech, tak i z důvodu rostoucích deklarovaných ambic NATO a zejména EU. Rostoucí ambice EU přirozeně povedou k vyššímu tlaku na vynakládání zdrojů u některých států, nutnost balancování paralelních závazků vůči NATO a EU, a tím i preciznější plánování. I kdyby deklarované ambice a závazky ČR zůstaly na stejné úrovni, poroste tlak na skutečné naplňování těchto závazků, čímž dojde k ohrožení principu jedné sady sil. Nelze v této souvislosti vyloučit ani vznik nástrojů, kterými budou ze strany NATO či EU podobné závazky vymáhány daleko důrazněji, než tomu bylo v minulosti. Již dnes se prodlužuje doba, po kterou jsou

vyčleněné síly a prostředky ve vysokém stupni pohotovosti a stávající úsporný jeden set sil pro EU a NATO nebude do budoucna dostačující.

S tímto trendem bude narůstat potřeba doplňovat a navýšit nejen bojové jednotky, ale i síly podpory. Uspokojivá realizace deklarovaných cílů si vyžádá značné finanční i lidské zdroje, takže nezbytnou podmínkou pro jejich zajištění je dlouhodobá a stabilní politická podpora pro naplňování obranné politiky a společenská ochota zdroje vynakládat a navyšovat. Jistá forma renacionalizace a remilitarizace obrany na úrovni národních států je již v současnosti jevem, který je zřetelný ve značné části střední a východní Evropy.

Oblastí externího vojenského působení ČR bude i nadále nestabilní blízkovýchodní, event. i severoafrický region (Irák, Mali). Současný stav charakteristický destabilizací celých státních jednotek a jejich faktickou dezintegrací nedává naději časově blízkému politickému řešení vedoucímu k urovnání konfliktů a tenzí. Oblast Iráku je i odbytíštěm vojenského materiálu z ČR, kde se sice z krátkodobého hlediska jedná o podporu spojeneckých aktérů, např. v boji proti extrémistickému tzv. Islámskému státu. Z dlouhodobého hlediska nicméně tento postup může napomáhat i další destabilizaci regionu, a to vzhledem k další proliferaci zbraní nestátním aktérům, jejichž ambice a cíle nemusí být vždy v souladu se zájmy ČR a jejich spojenců či partnerů.

Vnější bezpečnostní prostředí obsahuje i aspekty, které mají přímé dopady na vnitřní bezpečnost. V souvislosti s hrozbami a riziky, které přinesla migrační krize, se aktuálně objevuje diskuse, zda se mění nebo by měla být upravena role ozbrojených sil při zajišťování vnitřní bezpečnosti státu. V řadě zemí, zejména těch, které leží na hlavních migračních trasách, proběhla nebo probíhá diskuse o využití armády při zvládnutí výše uvedených hrozeb.¹⁰

V zásadě lze identifikovat dvě oblasti, kde dochází k legislativnímu i praktickému rozšiřování působnosti ozbrojených sil. Jedná se o asistenční činnosti ve prospěch policie při ostraze státních hranic (v případě masivní migrační vlny) a aktivity v oblasti vojenského zpravodajství (boj s terorismem). Nedochozí sice k zásadní změně role ozbrojených sil a přerozdělení kompetencí při zajišťování vnitřní bezpečnosti státu, hlavní odpovědnost za vnitřní bezpečnost a pořádek zůstává na nevojenských bezpečnostních složkách. Vypovídá to však o tom, že škála úkolů, které mohou být před armádu kladeny, se bude dále rozšiřovat než zužovat a bude vyžadovat vyšší míru multifunkcionality ozbrojených sil. Lze důvodně předpokládat, že ozbrojené síly budou výrazněji participovat i v operacích krizového řízení, pokud to budou okolnosti nebo politické zadání vyžadovat.

V některých západoevropských státech je role armády při zajišťování vnitřní bezpečnosti dlouhodobou záležitostí, nejvíce manifestovanou při ostraze veřejného prostoru v případě zvýšené teroristické hrozby, často dlouhodobého charakteru. V ČR doposud sloužilo podobné zapojení armády do ostrahy veřejných objektů v případě zvýšené teroristické hrozby či ostrahy pohraničního prostoru jako politické gesto pro

¹⁰ FRANK, Libor, DYČKA, Lukáš, NOVOTNÝ, Antonín, FUČÍK, Jakub, KRAUS, Josef, STOJAR, Richard. *Role ozbrojených sil v oblasti vnitřní bezpečnosti*. Studie. Brno: CBVSS UO 2016. s. 5.

populaci a vykázání žádoucí aktivity.¹¹ Přizpůsobovat v tomto směru strukturu ozbrojených sil úkolům vnitřní bezpečnosti je vzhledem k omezeným kapacitám ne zcela žádoucí, neboť míra hrozeb a rizik je zde stále poměrně nízká. Prioritou by oproti tomu mělo zůstat posilování výše zmíněných schopností pro řešení vojenských hrozeb.

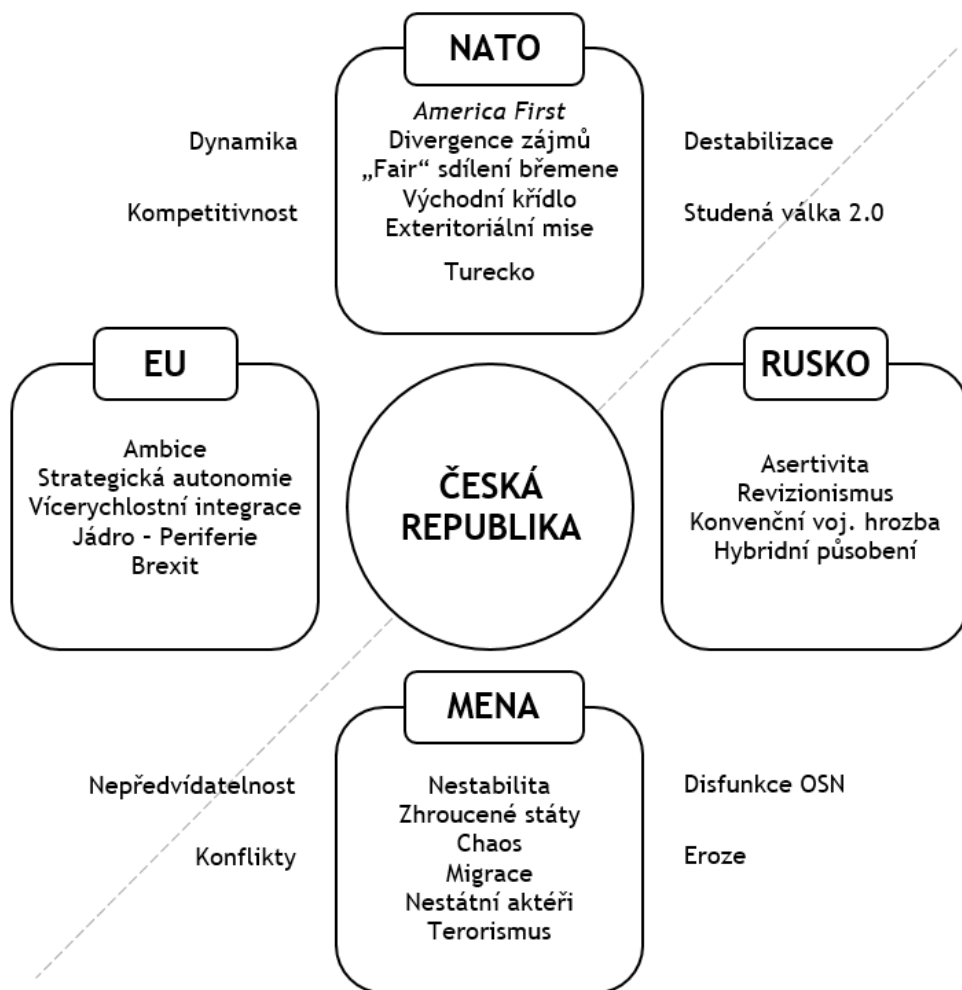
Česká republika dle dlouhodobých koncepčních dokumentů a deklarací předpokládá zvýšení úrovně ambicí a posilování schopností pro plnění spojeneckých závazků kolektivní obrany. Členství v NATO a atlantická vazba nemá v současnosti alternativu pro zajišťování bezpečnosti a obrany státu. ČR musí být schopna dostát svým závazkům spravedlivého sdílení břemene kolektivní obrany a současně posílit své vojenské schopnosti v souladu s článkem 3 Washingtonské smlouvy.

Aktuální strategické dokumenty, jako např. *Obranná strategie 2017*¹², dostatečně akcentují hlavní změny v bezpečnostním prostředí, jejich možné implikace pro náš stát, naše zájmy i ozbrojené síly. Otázkou však zůstává, nakolik se podaří zajistit dostatek zdrojů, podporu rozhodovací politické sféry i veřejného mínění pro naplňování našich závazků a praktickou realizaci nezbytných opatření k udržení a zvýšení obranyschopnosti České republiky.

¹¹ DYČKA, Lukáš, PROCHÁZKA, Josef. *Reakce a adaptace české obranné politiky na aktuální vývoj bezpečnostního prostředí*. In: *Vybrané trendy vývoje bezpečnostního prostředí a možné implikace pro ozbrojené síly*. Brno: Univerzita obrany, 2017, s. 15.

¹² *Obranná strategie České republiky*. Praha: MO ČR Praha, 2017.

BEZPEČNOSTNÍ PROSTŘEDÍ ČESKÉ REPUBLIKY 2018

VYBRANÉ POUŽITÉ ZDROJE

DYČKA, Lukáš; PROCHÁZKA, Josef. Czech Defence Policy - Critical Assessment and Recommendations. *Vojenské rozhledy*, 2017, vol. 26, no. 5.

FRANK, Libor, STOJAR, Richard, GALATÍK, Vlastimil, PIKNER, Ivo. *Budoucí bezpečnostní a operační prostředí*. (2011). Studie. Brno: Univerzita obrany.

FRANK, Libor, STOJAR, Richard. *Charakteristiky a trendy vývoje bezpečnostního prostředí: Implikace pro ozbrojené síly*. (2010). Studie. Brno: Univerzita obrany.

FRANK, Libor. Trendy vývoje bezpečnostního prostředí a jejich důsledky pro ozbrojené síly. In: *Defence & Strategy conference 2015*. (2015). Brno: Univerzita obrany.

Global Risks Report 2017. World Economic Forum.

Global Trends - Paradox of Progress. National Intelligence Council. January 2017.

GLOBSEC NATO Adaptation Initiative. *One Alliance. The Future Tasks of the Adapted Alliance*. (2017), Bratislava.

JANOŠEC, Josef a kol. *Bezpečnost a obrana České republiky 2015-2025*. (2005) Praha: MO ČR - AVIS.

National Security Strategy of the United States of America (2017)

Obranná strategie České republiky. Praha: MO ČR Praha, 2017.

Panorama of Global Security Environment 2015 - 2016. STRATPOL, Bratislava 2016.

Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for European Union's Foreign and Security Policy. (2016)

SIPRI Yearbook 2017

STOJAR, Richard; FUČÍK, Jakub; DYČKA, Lukáš; PROCHÁZKA, Josef; KRAUS, Josef; FRANK, Libor; PROCHÁZKA, Dalibor; NOVOTNÝ, Antonín. *Vybrané trendy vývoje bezpečnostního prostředí a možné implikace pro ozbrojené síly*. (2017). Brno: Univerzita obrany.

Strategic Foresight Analysis: 2017 Report. NATO HQ SACT Strategic Plans and Policy.

Výroční zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2016. (2017), MO ČR - VZ.

Název: Bezpečnostní prostředí 2018: Implikace pro obrannou politiku a ozbrojené síly ČR

Autoři: Mgr. Richard Stojar, Ph.D. PhDr. Libor Frank, Ph.D. Ing. Josef Procházka, Ph.D. Ing. Antonín Novotný, Ph.D. Mgr. et Mgr. Jakub Fučík, Ph.D. Mgr. Lukáš Dyčka, Ph.D. Ing. Fabian Baxa

Grafická úprava: Miroslava Pavlíková

Vydavatel: Univerzita obrany

Tisk: Oddělení vydavatelství a správy studijních fondů OU, Brno

Náklad: 50 ks

Rok vydání: 2018

Vydání: první